

Voortgangsrapportage januari t/m november 2021

Uitgave december 2021

Voortgang projecten Proeftuin 'Trots op de Krimpenerwaard'

Januari t/m november 2021; t.b.v. stuurgroepoverleg 10 december 2021.

Leeswijzer:

- Deze voortgangsrapportage van de Proeftuin Trots op de Krimpenerwaard beschrijft de activiteiten en resultaten in de periode januari t/m november 2021. De totale looptijd van de proeftuin is april 2018 t/m maart 2022.
- Ontbrekende projectnummers hebben betrekking op afgeronde projecten waarover reeds gerapporteerd is. Deze zijn niet meer opgenomen in deze rapportage.

Zegveld/Bunnik, 20 december 2021

Inhoud

Voortgang projecten Proeftuin 'Trots op de Krimpenerwaard'	1
1. Schetsen transitie Krimpenerwaard	2
3. Grip op draagkracht	2
4. Adaptief watermanagement en monitoring pilot onderwaterdrainage	2
5. Veenverrijking met klei	3
6. Adaptieve jongvee opfok	4
7. Adaptief weiden	6
8. Weidebuffet met kruiden	8
15. Duurzaamheidsdata	9
16. Communicatie	9
17. Management van de Proeftuin	11
17A. Expertgroep	11
18. Monitoring Proeftuin Krimpenerwaard	11
20. Adaptieve denktank en beeldbank	12
24. Passende koe	13
29. Mijn Koers	13
30. Netwerk 'Duurmelken Krimpenerwaard'	14
31. Krimpenerwaardemakers	14
34. Kansen voor hooi(melk)?	15
35. Grondslag water	16
36. Met minder druk meer lucht aan de bodem	17
37. Duurzame kavelpaden op veengrond	17
38. Energierijk gewas telen op veengrond	17

1. Schetsen transitie Krimpenerwaard

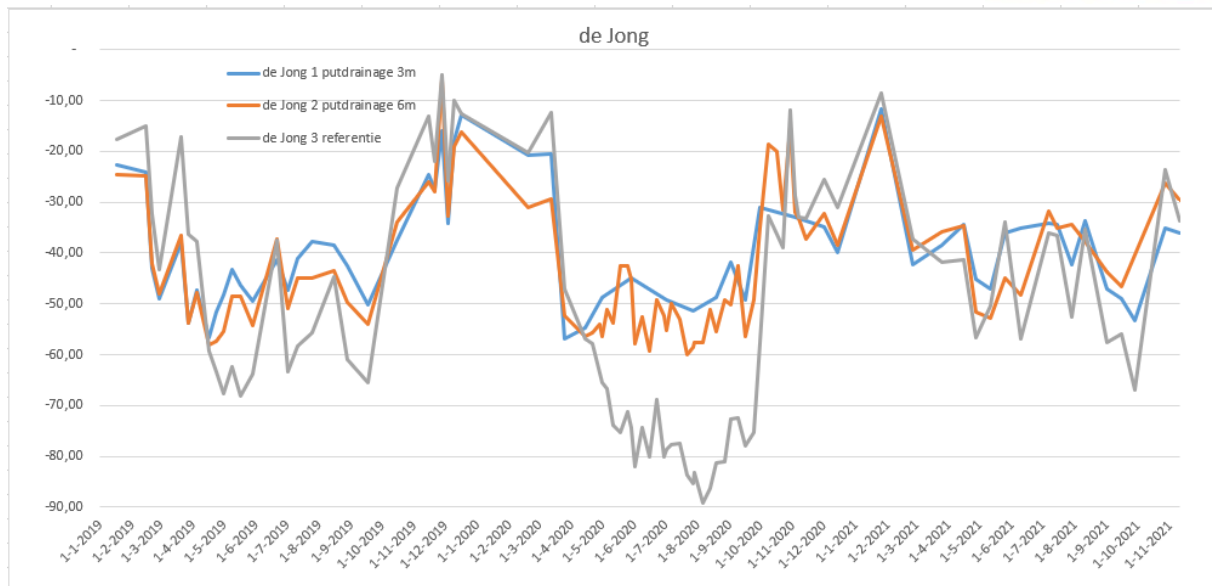
Er is afstemming gezocht met Mijn Koers om de inspiratiebeelden te koppelen aan de toekomstperspectieven zoals die door de deelnemers ontwikkeld worden. Er is een gezamenlijke bijeenkomst geweest met één van de Mijn Koers groepen. De inzet vanuit het project 'Schetsen transitie Krimpenerwaard' wordt nog verder gespecificeerd. De eerste verwachting was dat er gewerkt wordt aan een boekje met bedrijfportretten, gebaseerd op interviews met en foto's van de deelnemers van Mijn Koers en hun bedrijven. Dit echter geparkeerd. Er ligt nu een vraag van Jan Vente om een samenvattende analyse van adaptieve landbouw in de Krimpenerwaard.

3. Grip op draagkracht

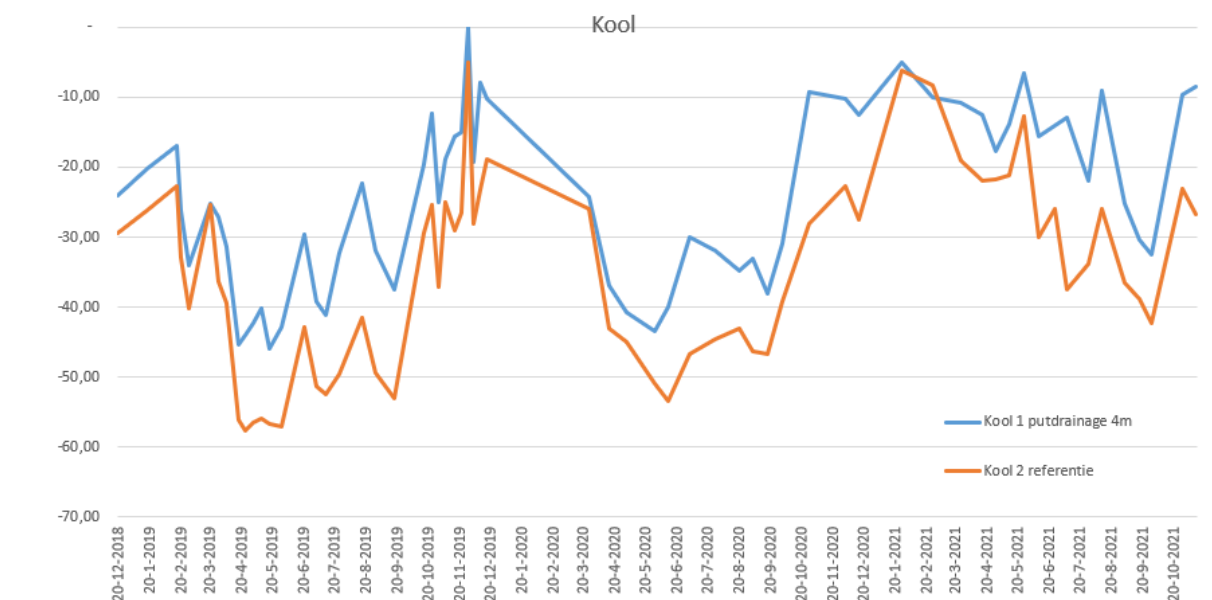
Er is gemeten aan verschillende grasrassen engels raaigras op proefbedrijf van open teelten WUR te Lelystad. Hieruit kwam naar voren dat diploïde grassen een hogere draagkracht hebben dan tetraploïde grassen. Project is afgerond.

4. Adaptief watermanagement en monitoring pilot onderwaterdrainage

- Uitvoering jaarmonitoring jaar 2021 grondwaterstand, dit loopt naar wens. Zie Figuur 1 en Figuur 2.
- Uitvoering ervaring delen van het gebruik van de percelen. Vanwege CORONA hebben we minder personen gesproken dan gewenst, begin vorig jaar wel heel veel bezoek gehad bij David de Jong. Nu begin gemaakt met kennisdelen richting gebiedsproces Krimpenerwaard.
- Verzamelen kennis over het effect van peilgestuurde waterinfiltratie op grondwater, bodem, bodemdaling en grasgroei. Hier is aan gewerkt, vooral data verzamelen door KTC.
- De opdracht in 2021 was voor de 2 pilotboeren om de grondwaterstand zo vlak mogelijk rond de 40 centimeter te houden. Het perceel van Leo Kool ligt veel lager dan het perceel van David de Jong. Bij Leo lijkt het ook veel eenvoudiger te lukken om de doelstelling te halen wat dat betreft.
- De locatie bij David de Jong liep in 2020 ook mee in de pilot Weiden bij Hoog Water, hiervoor worden ook de grashoogtes gemeten en geregistreerd. Omdat de locatie bij Hans Mulder daar beter voor geschikt was, zijn de metingen in 2021 bij Hans Mulder verricht en Paul Hakkenberg
- In 2021 is het de bedoeling is om grondwaterstand nog wat hoger te krijgen dan in 2020. Dit vraagt inspanning, en ook alertheid bij de ondernemers om de actuele grondwaterstanden goed te volgen. Maar gezien het zomerweer van afgelopen zomer was het toch relatief eenvoudiger om dit te realiseren dan in 2020.
- De excursie van 15 juni 2021 voor de gemeenteraad, provinciale staten en Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerewaard naar het bedrijf van Hans Mulder was ook een succes om de werking van actieve WIS te demonstreren.

Figuur 1: Voortschrijdend resultaat van de metingen bij bedrijf de Jong.

Figuur 2: Voortschrijdend resultaat van de metingen bij bedrijf Kool.

5. Veenverrijking met klei

Activiteiten

Aanvullend op de 'Pilot gebruikservaring, hebben 4 agrarische ondernemers in de Krimpenerwaard begin 2021 klei gekregen voor +/- een halve hectare om praktijkervaring op te doen. Deze is in juni op de percelen opgebracht. Eind november is de eerste meting gedaan. Resultaten worden binnenkort verwacht.

Als vervolg op "pilot gebruikservaring" zijn er bij Marinus de Vries nieuwe proefvelden aangelegd en is bij een deel van de percelen een tweede dosis opgebracht. Dit geeft de mogelijkheid om te monitoren wat het effect is van herhaalde toepassing.

Activiteit 'Toepassing in de praktijk'

1. Waar blijft de klei? Hoe snel spoelt deze in? Veldmeting klei-inspoeling:
 - a. 2x Monsternamen van klei vermenging in het proefveld in de Krimpenerwaard > halfjaarlijks zijn er monsters genomen die de klei-inspoeling monitoren
 - b. Analyse van verhouding organische en minerale delen met behulp van gloeiverlies of C/N analyse. De eerste analyse is gedaan, de inspoeling van klei in het proefveld is 2-3 cm per jaar
2. Geeft kleitoevoeging minder veenafbraak?
 - a. 2x meting CO₂ productie in proefveldjes met en zonder klei > eerste monsternamen zijn geanalyseerd
 - b. Analyse gasmetingen > In het veld is veel variatie te meten en daarom zijn er geen significante effecten. Wel is een trend waar te nemen met een eerste effect van 10-20% minder CO₂ emissie
3. Wat is de rol van wormen in het mengen van klei met veen?
 - a. Opzet kolomexperiment > uitvoer heeft plaatsgevonden
 - b. Analyse van verhouding organische en minerale delen in de hele kolom met en zonder wormentoevoeging (gloeiverlies) > proef is afgerond. In vervolgtraject VIPNL zal hier verder onderzoek naar worden gedaan

Resultaten

- Februari 2021 > levering klei aan 4 agrarische ondernemers in de Krimpenerwaard
- Maart 2021 > labwerk en analyse klei-inspoeling, monsternamen CO₂ analyse en afronding wormenproef
- Juni 2021 > meting en analyse effect kleitoevoeging in het veld
- September 2021 > aanleg nieuwe proefvelden/herhaalde toepassing bij Marinus de Vries

Communicatie

- Bijdrage programma Doe maar duurzaam <https://youtu.be/XYLtLYPi3Uo>
- Nieuwsbericht Agraaf Fotoserie: <https://www.agraaf.nl/artikel/391257-klei-in-veen-eerste-resultaten-liken-positief/>
- Nieuwsbericht AD [Geeft klei uit de Betuwe onze veenboeren toekomst? 'Uitstoot is minder, bodemdaling vertraagt' | Gouda | AD.nl](https://www.ad.nl/nieuws/391257-klei-in-veen-eerste-resultaten-liken-positief/)
- Bijdrage aan webinar Klei in veen: <https://www.veenweiden.nl/webinar/webinar-klei-in-veen/>
- Presentatie bij symposium KlimaatSlim boeren op veen: <https://klimaatSlimboerenopveen.nl/nieuws/kennis-bbq-smaakt-naar-meer/>

6. Adaptieve jongvee opfok

Activiteiten

- Pilots op de deelnemende bedrijven lopen nog, in zoverre dat we de dieren die in de proef geboren zijn nu volgen als melkkoe.
- Dit jaar ook gestart met 'adaptieve jongvee opfok' op de Passende Koe-bedrijven; biestkwaliteit en groei kalveren.
- Monitoring, begeleiding en evaluatie door LBI en PPP-AGRO (telefonisch, mail, app, TEAMS, ZOOM; bedrijfsbezoeken zijn gecancelled vanwege corona maatregelen).
- Op Passende Koe bedrijven wel een bezoek gebracht vanwege de opstart en het beoordelen van de kalveren en hun opfokomstandigheden

- Veehouders verrichten zelf metingen aan hun kalveren en dragen gegevens over productie, vruchtbaarheid en gezondheid over.
- Extra metingen via Passende Koe en via CRV (genetische achtergrond)
- Bijdragen geleverd aan nieuwsbrieven, presentaties en website.
- Verzamelen en uitwerken verzamelde data; de resultaten zullen in december per bedrijf besproken worden en in januari willen we een (online) bijeenkomst houden met de bedrijven bij elkaar voor de uitwisseling van elkaars bevindingen en ervaringen. Mogelijk zal de aio op het kalveronderzoek dan ook haar bevindingen presenteren.
- In combinatie met de cofinancierende projecten worden nu practice abstracts gemaakt. Vanuit de cofinancieringsprojecten zijn in de periode november 2020 t/m september 2021 verschillende online bijeenkomsten geweest om tussentijdse resultaten/ervaringen met elkaar te delen. De praktijkervaring van de deelnemers van Adaptieve Jongvee opfok is hier ook in meegenomen.

Resultaten

1. Veehouders zijn bekend met de opfokmethoden en krijgen inzicht in wat zij doen en wat de verbeterpunten zijn m.b.t. droogstand, biestkwaliteit en groei en ontwikkeling kalveren; ze meten, interpreteren en implementeren de kennis die ze opdoen
2. Bijdrage aan nieuwsbrief Proeftuin Krimpenerwaard, presentaties en website
3. Bijdrage aan webinar Koe-kalf opfok/ expertmeetings/(inter)nationale congressen (online)
4. Praktijkervaringen worden ook gedeeld in de cofinancierende projecten.
5. Vanuit de Dierenbescherming, Beter Leven Keurmerk en Weerribben Zuivel is er interesse voor de resultaten om deze mogelijk mee te nemen in criteria die zij willen opstellen voor de productie van melk (en eventueel vlees) van koeien/kalveren die met 'meer' aandacht voor de koe-kalf band zijn opgegroeid.
6. Inmiddels zijn meerdere papers en rapporten gepubliceerd. Deze zijn te vinden via de volgende link: <https://projects.au.dk/coreorganiccofund/core-organic-cofund-projects/grazydaisy/>
En via <https://research.wur.nl/en/persons/margret-wenker/publications/>;

Vanuit het Nederlandse deel van het Core Organic Grazy DaiSy project is naar voren gekomen dat er een wezenlijk verschil is in groei, ontwikkeling, gezondheid en gedrag als kalveren op 2 of 4 weken leeftijd naar een kalverbedrijf gaan. Ook zit er verschil in deze parameters tussen kalveren die bij de moeder opgroeide op het melkveebedrijf en de kalveren die direct gescheiden werden.

De resultaten zijn besproken met de deelnemende bedrijven en er zijn verschillende brainstormsessies geweest op het gebied van innovatieve kalveropfoksystemen (aansluiting melkveebedrijf op vleeskalverhouderij, en innovatieve vleeskalveropfok). Vanwege corona heeft dit live geen opvolging kunnen krijgen en wordt op het moment een enquête ontwikkeld om vervolg te geven aan dit onderdeel.

Vanuit de PPS Kansen voor het Kalf in de Keten is een aantal aandachtspunten naar voren gekomen;

- Biestmanagement behoeft aandacht in de zin van m.n. bewaren en opwarmen van de biest. De effecten van manier van bewaren en opwarmen op de kwaliteit van de biest worden onderschat.
- Tussen de verschillende opfokmethoden worden ook grote verschillen gevonden in microbioomsamenstelling. Wat dit betekent wordt nu geanalyseerd i.r.t. de gezondheidsscores van de kalveren.

- Er is een verschil in gezondheidsscores tussen de verschillende opfoksystemen.
- Melksamenstelling verschilt tussen de verschillende opfoksystemen.
- Uit de gedragstesten komen verschillen naar voren tussen de verschillende opfokmethoden

In december wordt de laatste hand gelegd aan het proefschrift rondom de opfokmethoden. Zodra deze beschikbaar is zal deze toegevoegd worden.

Communicatie

1. Bijdragen aan de website en proeftuinkrant/nieuwsbrief Krimpenerwaard zijn geleverd
2. Uitwisseling met andere veehouders en stakeholders vindt doorlopend online plaats.
3. Uitwisseling met andere stakeholders heeft ook 1x live plaatsgevonden in de vorm van een brainstormsessie.
4. Diverse openbare rapporten en (wetenschappelijke) artikelen; zie links hierboven

7. Adaptief weiden

Activiteiten

C: Demo adaptief weiden in de Krimpenerwaard

1. demo adaptief weiden

- Ervaringen en behaalde resultaten zijn besproken en uitgewisseld in een bijeenkomst met de drie deelnemende bedrijven in december 2020
- In maart 2021 zijn weer nieuwe startgesprekken gehouden met twee “oude” demobedrijven en één nieuw bedrijf, waarin de weideplannen en plannen voor praktijkproeven zijn besproken.
- grashoogte, voederwaarde, melkgift en bijvoeding worden bijgehouden en deelnemers worden gedurende het weideseizoen begeleid.
- Veldbijeenkomst in oktober 2021 over nieuw Nederlands weiden (als onderdeel mini tour de boer)
- Alle gegevens van het weideseizoen 2021 zijn verzameld en zullen in een bijeenkomst in december worden besproken met de deelnemers

2. demo weiden bij hoog water

- Op twee bedrijven in de Krimpenerwaard en één bedrijf in Spengen (= deelnemer in een cofinancierend project) is een perceel met en één zonder onder water drainage (OWD) met verhoogd grondwaterpeil geselecteerd.
- Op de bedrijven in de Krimpenerwaard is nieuw OWD aangelegd. Bij één van de deelnemers, Mulder, is OWD aangelegd op verzoek van de melkveehouder naar aanleiding van onderzoeksresultaten mbt positieve effect op wormen en weidevogels vanuit dit project in combinatie met Winst en Weidevogels in 2020.
- De volgende metingen worden gedaan:
 - Zodedichtheid, draagkracht en bodemvochtgehalte op 3 droge en 3 natte percelen
 - Grashoogte en waterpeil (peilbuizen geïnstalleerd) worden wekelijks gemeten
 - Grasopbrengst, N-benutting en voederwaarde in maaiveldjes aangelegd op de 4 percelen in de Krimpenerwaard
- gedurende 3 meetrondes (mid maart, mid april ,begin mei) worden metingen gedaan aan het verloop van bodemvochtgehalte, indringingsweerstand van de bovenlaag en het aantal

wormen in 0-10 en 10-20 cm bodemlaag om een indicatie te krijgen van het effect van waterpeil op de beschikbaarheid van regenwormen voor weidevogels.

Daarnaast wordt gedurende 2 rondes het aantal insecten bepaald met plakvallen (vliegende insecten) en potvallen (kruipende insecten)

- Dmv een groepsapp worden resultaten (bv draagkrachtmetingen en wormenbemonstering) en bevindingen (vanuit deelnemers: bv meer weidevogels op natte perceel) gedurende het seizoen gedeeld.
- Veldbijeenkomst in oktober 2021 over eerste resultaten hoog water demo (als onderdeel mini tour de boer)
- De gegevens zijn verzameld en in december zullen de resultaten van 2021 worden besproken met de deelnemers

Resultaten

C. Demo Adaptief Weiden:

1. Demo adaptief weiden:

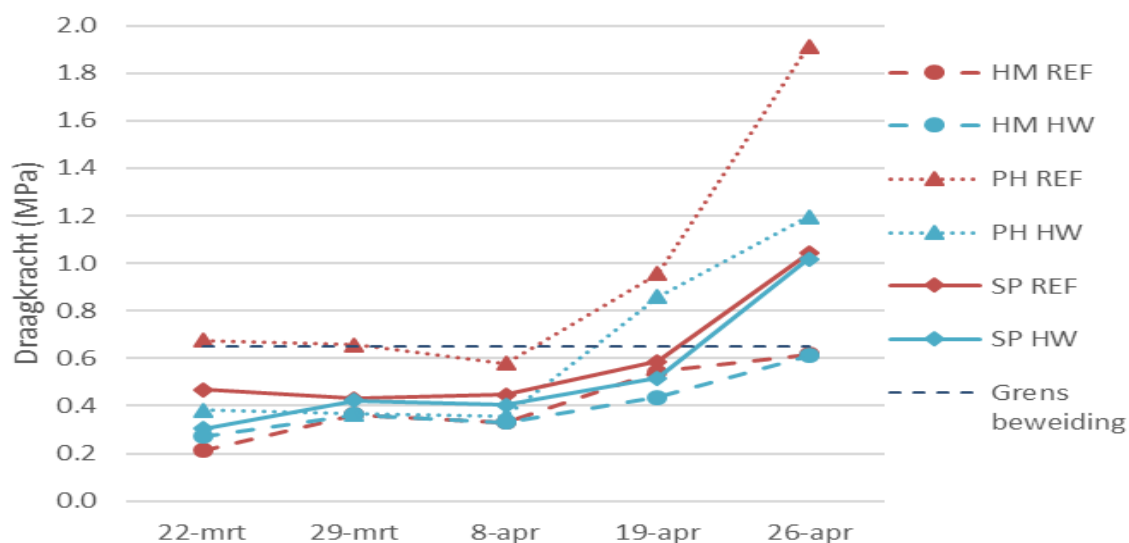
De monitoring en begeleiding loopt volgens planning. De beweiding zelf loopt dit voorjaar lastig. Vanwege de natte omstandigheden kan er minder worden beweide of moesten de koeien soms zelfs helemaal binnen blijven.

2. Demo weiden bij hoog water:

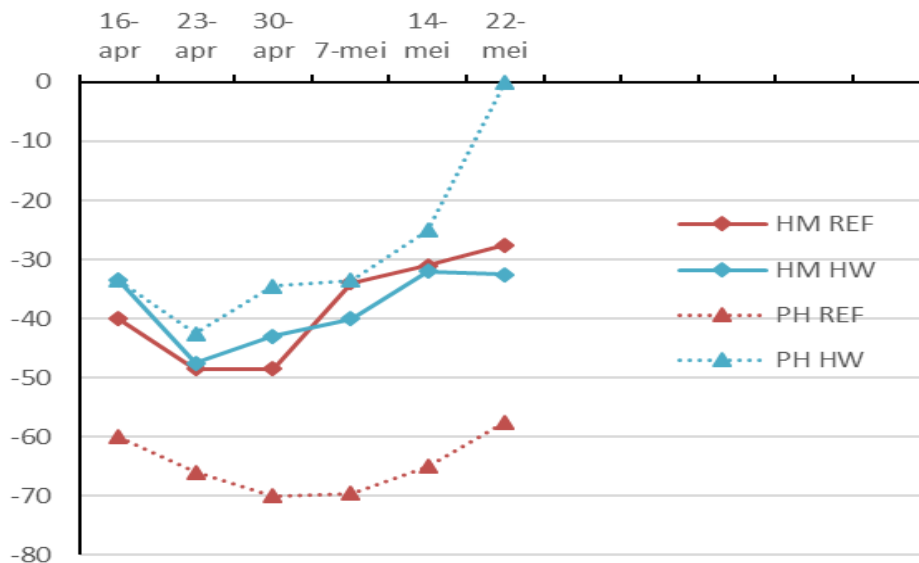
- Succesvolle aanleg van OWD bij Mulder en Hakkenberg
- De deelnemers aan de demo zijn zeer betrokken bij de demo. Mooie uitwisselingen in de app.
- Eerste resultaten:

Verloop draagkracht en waterpeil van de droge en natte percelen

Alleen bij bedrijf PH was er een groot verschil in draagkracht tussen het referentie perceel (REF) en het hoogwater (HW) perceel (Figuur 3). Dit komt overeen met een groot verschil in grondwaterpeil bij dit bedrijf (Figuur 4). Bij HM heeft de aanleg van de OWD wel geresulteerd in een mooi plasdras stuk achter op het perceel (waar de pomp staat), maar voor op het perceel (waar de metingen plaatsvinden) lijkt het de drainage in het voorjaar eerder te hebben versneld, en was er ook in mei nog geen sprake van een toename in grondwaterpeil.

Figuur 3: Verloop van de draagkracht (Mpa) op de referentie (REF) en hoogwater (HW) percelen.

Figuur 4: Verloop in grondwaterpeil op referentie (REF) en hoogwater (HW) percelen in de Krimpenerwaard. Resultaten uit Spengen nog niet beschikbaar.

Communicatie

- Bijdrage handout Proeftuin Krimpenerwaard maart 2021
- V-focus mei 2021: beschikbaarheid wormen bij droogte (i.s.m. Winst en Weidevogels)
- Nieuwsbrief mei 2021: water, wormen en weidevogels
- Input vlogboek boeren bij hoog water april 2021
- Ekoland april 2021: beschikbaarheid wormen voor weidevogels
- 30/09: Mini Tour de Boer Krimpenerwaard
- nieuwsbrief proeftuin Krimpenerwaard 27/10: meekijken met mini Tour de Boer

8. Weidebuffet met kruiden

Activiteiten

Activiteit 3: Hoe introduceer en beheer je soortenrijkdom van grasland? (zoals genoemd in projectplan). Afstemming over demo perceel Piet Blanken – introductie extensieve soorten

Activiteit 4: Kennisuitwisseling (zoals genoemd in projectplan). Bezoek gebracht aan proefvelden.

Bijeenkomst studiegroep op 1 juli 2021

- Stand van zaken op de bedrijven van de deelnemers is besproken. Alle deelnemers blijken op hun eigen manier en niveau door te gaan met kruidenrijk grasland. Het lijkt erop dat de verschillen tussen de bedrijven groter worden. De manier waarop met kruiden in bestaand grasland wordt omgegaan varieert van 'structureel blijven proberen de kruiden erin te brengen en te houden' tot een meer 'passief beleid, waarbij de kruiden worden gewaardeerd als ze erin komen, maar er verder geen concessies worden gedaan aan het beheer (o.a. bemesting)'. Meer consensus is er voor wat betreft het slootkantenbeheer. Door een actief beleid van de natuurvereniging (Weidehof) past meer dan ¾ van de melkveehouders in de Krimpenerwaard slootkantenbeheer toe en stimuleert daarmee de ontwikkeling van kruiden in de slootkant.

- Tijdens de bijeenkomst bezochten we een aantal proefpercelen van deelnemer MJV:
 - Herinzaai met kruidenrijk grasmengsel na de teelt van snijmais
 - Doorzaaien met strokenfrees in bestaand productief grasland
- Daarna is een perceel bezocht van Piet Blanken met beheerspakket (uitgestelde maaidatum en beperkt bemesten):
 - Doorzaaien van kruidenmengsel in gefreesde stroken

Tour de Boer op 30 september 2021

- Bezoek aan proefpercelen van deelnemer JdP waar op meerdere manieren is gewerkt met de strokenfrees.
- Ter gelegenheid van deze bijeenkomst is een informatiefolderset gemaakt waarin de tot nu toe geleerde lessen over kruidenrijk grasland op veen zijn weergegeven. De deelfolders in deze map betreffen:
 - Productief kruidenrijk grasland
 - Extensief kruidenrijk grasland
 - Kruidenrijke slootkant
 - Doorzaaien van kruiden in bestaand grasland

Communicatie

- Bijdrage aan nieuwsbrief proeftuin trots op de Krimpenerwaard (12-05-2021)
 - Informatiefolder-set uitgegeven en actief verspreid onder deelnemers en melkveehouders in de Krimpenerwaard.

15. Duurzaamheidsdata

De activiteiten in 2021 zijn voornamelijk gericht op het beter communiceerbaar maken van data. Er zijn factsheets opgesteld over broeikasgassen, duurzaamheidskenmerken, uitdagingen en met een vergelijking voor het gemiddelde melkveebedrijf in de Krimpenerwaard van de huidige situatie met meer melk per ha, meer grond en biologische bedrijfsvoering, zowel economisch als voor een aantal duurzaamheidskengetallen. Daarnaast is er gestart met het werken aan een online 'databank', bedoeld om de in het deelproject verzamelde data toegankelijker te maken voor iedereen die interesse heeft. Dit is tevens een 'product' wat ook na de afronding van de Proeftuin Krimpenerwaard beschikbaar blijft. De databank wordt zoveel mogelijk voorzien van bronnen inclusief URL's, zodat ook de komende jaren nog op relatief makkelijke wijze de laatste versies van data kunnen worden gevonden. Deze databank wordt samengesteld met in acht neming van de privacy wet- en regelgeving.

16. Communicatie

Ook al wilden we het graag; fysieke bijeenkomsten bleven lastig te realiseren. Toch hebben we, waar dat verantwoord mogelijk was, nog een aantal veldbijeenkomsten kunnen organiseren. Zoals een proeftuinexcursie voor bestuurders, een mini tour de boer en een velddemo lucht en water.

In de communicatie hebben we ingezet op gezamenlijkheid, in gesprek gaan over toekomstperspectieven. We hebben (data)factsheets opgeleverd over:

- Broeikasgasemissies
- Kenmerken landbouw Krimpenerwaard
- Ontwikkelstrategieën
- Uitdagingen melkveehouderij 2030 en verder

Daarnaast is er een Kruiden-handout map gemaakt met factsheets over:

- Extensief kruidenrijk grasland
- Productief kruidenrijk grasland
- Kruidenkansen aan de slootkant
- Doorzaai van kruiden in bestaand grasland

Op [Publicaties - Proeftuin Krimpenerwaard](#) zijn de factsheets te vinden. Voor de veldbijeenkomsten zijn vooraankondigingen en uitnodigen gemaakt en verzonden. Daarnaast zijn er nieuwsbrieven verzonden met o.a. aandacht voor hooimelken, Mijn koers, waterinfiltratie, de velddemo lucht en water, tweede fase klei in veen. Tevens is er aandacht gevraagd voor de Mijn Koers thematrajecten. Voor Mijn Koers is een film gemaakt over de deelnemers aan groep 2 en een slotbijeenkomst georganiseerd bij een van deze deelnemers. Van de film is tevens een compilatie promo-filmje gemaakt dat voor de werving van andere groepen wordt gebruikt. [Mijn Koers - deelnemers vertellen - YouTube](#). Ook op de LinkedIn pagina van de Proeftuin zijn berichten gedeeld.

17. Management van de Proeftuin

- Coördinatie en vertegenwoordiging van de proeftuin
- Secretariaat stuurgroep; overleggen 26 febr, 15 juni, 26 okt en 10 december 2021.
- Afstemming programmteam.
- Afstemming met gemeente Krimpenerwaard
- Samenstellen jaarrapportages 2020 en 2021, inhoudelijk en financieel.
- Voortgangsgesprekken met projectleiders (mei/juni en september 2021).
- Excursie gemeenteraad juni 2021
- Voorbereiding slotbijeenkomst (gepland 11 maart smiddags 2022)

17A. Expertgroep

Activiteiten

- Geen bijeenkomsten met de hele groep, in de laatste digitale sessie merkten we dat het beter werkt om dit live te doen, die bijeenkomst is nu gepland op 23 juni 2021.
- Diverse 1 op 1 contacten met experts gehad, verbinding gelegd met Mijn Koers traject. Daarvoor voor experts ingezet (één met expertise op ondernemerschap, en één met expertise van de korte keten).
- Diverse interactie met het gebied, o.a. met Weidehof, LTO afdeling en HHSK, zowel telefonisch als per mail. Inhoud vaak stuk verduidelijking over proeftuinactiviteiten en/ of afstemmingsoverleg met andere activiteiten zoals bijvoorbeeld Proef de Krimpenerwaard
- Expertgroep leden betrokken bij Mijn Koers
- afrondende bijeenkomst met reflectie op resultaten proeftuin

Resultaten

1. Twee bijeenkomsten met expertgroep: live en een digitaal i.v.m. corona
2. Herijken rol expertgroep: met name klankbord voor projecten en verbinding naar gebied
3. Overleg Stuurgroep over rol en inzet expertgroep
4. Notitie over rol expertgroep
5. Inzet expergroepleden in koerssessie
6. In de laatste periode dec-april geen NIEUWE activiteiten, wel voortzetting van bestaande activiteiten.

Communicatie

Vanuit de expertgroep zijn geen aparte communicatieactiviteiten uitgevoerd. En dat is ook de rol niet van de expertgroep. Wel regelmatig ondersteuning op basis van gebiedskennis, en overall kennis van de proeftuin.

18. Monitoring Proeftuin Krimpenerwaard

Activiteiten

De Reflexieve monitoring van de Proeftuin is een doorlopend proces gebaseerd op terugkerende cycli van: waarneming, analyse, reflectie en (eventueel) aanpassing van de activiteiten. De tussentijdse reflectie vanuit de monitoring krijgt zowel vorm via één op één contacten met betrokkenen uit de Proeftuin als in (Stuur)groepsverband en is deels spontaan en deels meer gestructureerd. De spontane reflectie vindt plaats al naar gelang vragen die opkomen gedurende het proces en nieuwe

ontwikkelingen die zich voordoen in de Proeftuin. Onderdeel van de gestructureerde reflectie zijn regelmatige procesrapportages en presentaties, primair richting de Stuurgroep van de Proeftuin.

Op vrijdag 26 februari is het plan van aanpak voor de monitoring in 2021 gepresenteerd in de Stuurgroep van de Proeftuin. Na instemming vanuit de Stuurgroep met dit plan van aanpak zijn we vanaf maart aan de slag gegaan met een (evaluatie)gespreksronde met de Stuurgroepleden.

Voor de zomer hebben we de gesprekken met de Stuurgroepleden afgerond.

In de periode september – november hebben we ook nog gesprekken gevoerd met projectleiders en deelnemers van diverse projecten en een aantal vertegenwoordigers van de agrarische sector in de Krimpenerwaard.

De uitkomsten van deze laatste gespreksronde zullen worden gecombineerd met de inzichten uit de eerdere procesrapportages. Op dit moment wordt gewerkt aan een (concept)eindrapportage over het proces van de Proeftuin. Deze zal begin december met de Stuurgroep gedeeld worden en op 10 december worden gepresenteerd / toegelicht. De feedback vanuit de Stuurgroep zal worden verwerkt in een definitieve rapportage die uiterlijk begin 2022 wordt afgerond.

Resultaten

Aan de reflectie op de gang van zaken in de Proeftuin is de afgelopen jaren op verschillende manier invulling gegeven:

- Via de procesrapportages (vier procesrapportages t/m 2020)
- Via presentaties, deelname en reflectie in verschillende onderdelen van de Proeftuin (oa. kernteam Proeftuin, stuurgroep, expertgroep, Mijn Koers, gesprekken met ASK, bijeenkomsten met projectleiders & adviseurs)
- Via 1 op 1 contacten met uiteenlopende betrokkenen uit de Proeftuin

Communicatie

Communicatie heeft plaatsgevonden via:

- De procesrapportages
- Presentaties & reflectie obv de bevindingen vanuit de monitoring (zie boven)
- Presentatie over de Reflexieve monitoring in de Proeftuin voor vertegenwoordigers van de Regiodeal Bodemdaling
- Reflectie over de oogst van de Proeftuin in de Hooiberg (eind september 2021)
- Daarnaast is/ wordt met de communicatiedeskundige en de trekker van het terugkerend overleg tussen onderzoekers & adviseurs van de Proeftuin actief meegedacht over mn. de interne (informele) communicatie en afstemming binnen de Proeftuin.

20. Adaptieve denktank en beeldbank

Projectleider en gemeente hebben afgesproken om het project af te ronden. Reden is dat de doelstellingen op andere manieren worden gehaald door:

- Betrokkenheid gemeente bij Mijn Koers in de Proeftuin.
- Gebiedsproces voor het opstellen van het gebiedsplan Krimpenerwaard voor het besteden van de impuls gelden klimaatakkoord.

Als eindproduct is een notitie opgeleverd met aanbevelingen voor het verder ontwikkelen van de rol van de gemeente in beide trajecten.

24. Passende koe

Activiteiten

- De metingen op de beide bedrijven zijn afgerond. Er is een volledig stalseizoen (winter 2020/2021) en een volledig weideseizoen (2021) gemeten aan gedrag, gezondheid en productie van 25 focus koeien op twee bedrijven met een groot aandeel gras in het rantsoen. Ook zijn in het weideseizoen wekelijks vers gras monsters genomen en geanalyseerd en de klauwen van de koeien op beide bedrijven beoordeeld aan het begin en het eind van het weideseizoen.
- In november-december 2021 worden de resultaten verwerkt en met de twee meetbedrijven besproken. Er wordt een programma gemaakt van 3-4 groepsbijeenkomsten met geïnteresseerde veehouders voor de winter 2021/2022.

Resultaten

- Eind mei en in december wordt met beide meetbedrijven de meetgegevens besproken en afgestemd hoe deze op groepsbijeenkomsten ingezet kunnen worden.

Communicatie

- *Presentatie Monique en Ingrid over project op online NVWA-bijeenkomst over veerkracht, 15/4/2021*
- *Interview met meetbedrijf Peter van Zuijlen en onderzoekers Ingrid van Dixhoorn en Monique Bestman in Agraaf 8 mei 2021 <https://www.agraaf.nl/artikel/401281-zoeken-naar-passende-koe-in-krimpenerwaard/#:~:text=Het%20project%20Passende%20koe%20in%20de%20Waard%20is%20een%20pilot,gaan%20over%20gewas%20en%20grondgebruik.>*

29. Mijn Koers

Activiteiten

- Tweede en derde groep Mijn Koers in uitvoering
- Bijeenkomst erfbetreders
- Bijeenkomst gemeente en ondernemers
- Koerssessies rond diverse thema's
- Presentatie format Mijn Koers
- Digitale aanpak mijn koers
- 3 thematrajecten: biologische landbouw, korte ketens, gebiedsproces 'Bodemdaling en klimaat'
- Enquete onder deelnemers over korte ketens
- Opstellen handleiding Mijn Koers (voor overdracht)
- Nog 1 of 2 koerssessies
- Communicatie Mijn Koers (nog in aanvulling en invulling)

Resultaten

- Traject Mijn koers als aanpak
- Factsheet Mijn koers
- Eerste groep mijn koers (7 deelnemers)
- Tweede groep geworven en gestart (8 deelnemers)
- Derde en vierde groep werving voor begin 2021

- Twee koerssessies voor ondernemers
- Communicatie aanpak 2020
- Vanuit Mijn koers en Perspectieven meer samenhang/integratie van projecten en onderwerpen
- Derde groep gestart, vierde groep in het najaar
- Factsheet project + ontwerp aanpak

Communicatie

- Mijn koers factsheet en gerichte werving
- Inspiratiebeelden als basis voor goed gesprek
- Wervingsfilmpje mijn koers
- Filmpjes van deelnemers
- Ansichtkaart als wervingsmethode
- Onderdeel van de krant

30. Netwerk 'Duurmelken Krimpenerwaard'

Activiteiten

Online startbijeenkomst op 28 januari 2021, georganiseerd met NAJK en LTO, trok 46 deelnemers, waarvan ca 40 (voornamelijk jonge) veehouders uit de Krimpenerwaard. Sprekers waren Ariëtte van Knegsel van Wageningen Universiteit en melkveehouder Peter de Wit.

Er waren twee bijeenkomsten gepland in november 2021 op een bedrijf dat duurmelken praktiseert. Vanwege corona zijn deze bijeenkomsten afgelast. Er wordt een programma samengesteld voor enkele bijeenkomsten in de winter van 2021/2022. De eerste bijeenkomst is online en gaat over wat je tegenkomt als veehouder als je aan duurmelken begint. Daarna volgen bijeenkomsten met telkens ca 4 deelnemers op het bedrijf van één van de deelnemers om te kijken welke koeien geschikt zijn voor duurmelken.

Resultaten

Dit project wordt uitgevoerd met Wageningen Livestock Research. De resultaten uit hun project 'Lactatie op Maat' worden gebruikt in het Krimpenerwaardse netwerk Duurmelken.

Communicatie

- 19/5/2021: Bericht 'Veel interesse in duurmelken' in nieuwsbrief (febr 2021) van de Proeftuin Krimpenerwaard: <https://proeftuinkrimpenerwaard.nl/veel-interesse-in-duurmelken/>
- Afstemming met bestuursleden AJK en LTO over bijeenkomsten duurmelken.

31. Krimpenerwaardemakers

Activiteiten

- Gezamenlijk met Zuid-Hollands Landschap is gestart met een verkenning van de verschillende biomassastromen die jaarlijks in de Krimpenerwaard vrijkomen. Het gaat hier vooral om biomassastromen die vrijkomen gedurende overgangsbeheer bij natuurontwikkeling van landbouwgrond naar natuur.
- Een eerste experiment waarbij laagwaardige biomassa (in dit geval rietmaaisel) omgezet wordt door Zwarte Soldaatvlieglarven is uitgevoerd bij de Feedback Farm in de

Alblasserwaard. Hierbij werd snel duidelijk dat het gebruikte rietmaaisel een voorbereiding nodig heeft voordat het door de larven verwerkt kan worden.

- Het verkennende onderzoek is uitgevoerd bij de Feedback Farm in de Alblasserwaard. De focus hierbij lag op de voorbereiding van rietmaaisel, het samenstellen van het rantsoen (bijmengen van andere restproducten) en de omzetting van de laagwaardige biomassa door insecten.
- Het uitwerken van de ontwerpspecificaties voor een mogelijke productielocatie in de Krimpenerwaard
- Het uitwerken van een financieel plan voor de kweek van Zwarte Soldaatvlieglarven in de Krimpenerwaard

Resultaten

- Experimenteerlocatie:
Alle eerste experimenten zijn uitgevoerd op de Feedback Farm in de Alblasserwaard. De faciliteiten en kennis waren daar al aanwezig. De daar uitgevoerde experimenten laten echter zien dat het kweken van Zwarte Soldaatvlieglarven niet kansrijk is op laagwaardige biomassastromen. De uitgeteste biomassa (o.a. rietmaaisel) is van dusdanig lage kwaliteit dat de Zwarte Soldaatvlieg larven onvoldoende (bij voldoende bijmenging andere restproducten) of zelfs helemaal niet groeien. Het opzetten van een experimenteerlocatie in de Krimpenerwaard om verder te experimenteren of zelfs voor productie te gaan kweken, wat oorspronkelijk het idee was, gaat met oogpunt op deze eerste resultaten niet door.
- Eindrapportage:
Momenteel wordt gewerkt aan de uitwerking van de eindrapportage van de uitgevoerde experimenten.

Communicatie

Op de site van Proeftuin Krimpenerwaard is de volgende publicatie geplaatst:

<https://proeftuinkrimpenerwaard.nl/wp-content/uploads/2020/05/Artikel-AD-Insecten-als-Waardemakers.pdf>

34. Kansen voor hooi(melk)?

Activiteiten

- 14 mei overleg met initiatiefnemer Mart Jan Verkaik over de diverse aspecten van hooi maken en hooi voeren. Naar aanleiding van dit overleg zijn berekeningen gemaakt van de extra kosten voor hooivoeren en de mogelijkheden om hooi in te passen in het bestaande rantsoen.
- 29 juni is een excursie georganiseerd naar het bedrijf van Blitterswijk in Werkhoven. Hieraan hebben ongeveer 25 veehouders uit de Krimpenerwaard deelgenomen. Op het bedrijf zagen we de manier van kunstmatig hooi drogen en werd ook verteld op welke manier het hooi in het rantsoen wordt verwerkt en tot slot hoe dit voeren van hooi tot waarde wordt gebracht in de vorm van hooikaas.
- Met 8 veehouders uit de Krimpenerwaard is op 18 oktober doorgepraat met de projectleiders van 'Uut Hooi' hoe ze zouden kunnen aansluiten om hun melk op dezelfde manier tot waarde te brengen.

Resultaten

- Kennis verzameld om de diverse aspecten van hooi maken, voeren en vermarkten (hooikaas).
- Berekeningen gemaakt op bedrijfsniveau om kosten/baten in kaart te brengen
- Bekendheid gegeven in de Krimpenerwaard naar kansen en knelpunten voor wat betreft hooi maken, voeren en de kaas vermarkten.

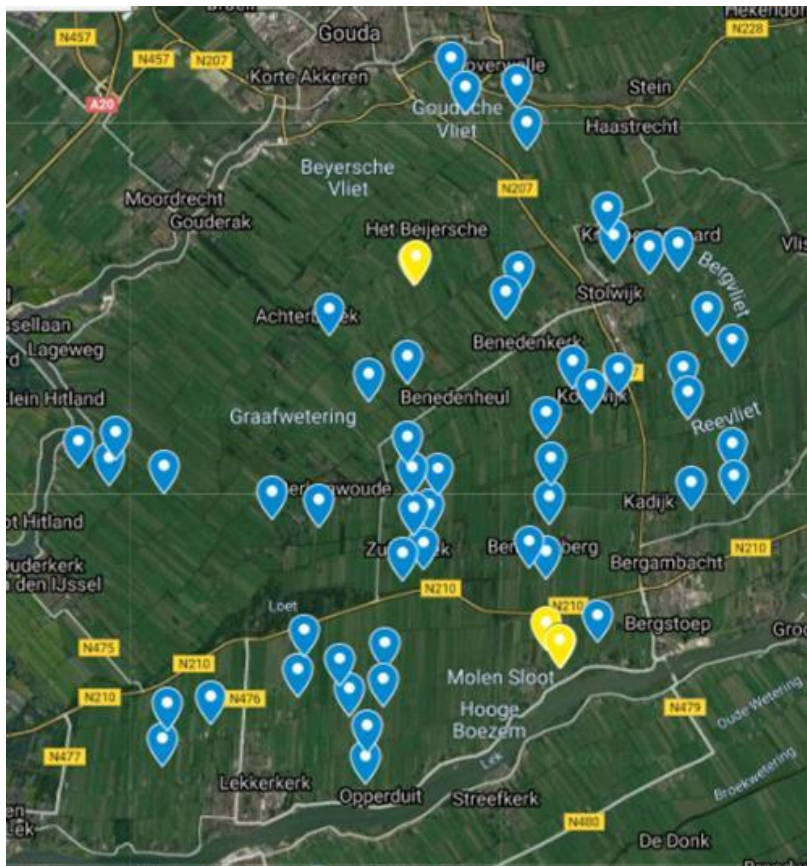
Communicatie

- Nieuwsbericht in oktober naar aanleiding van de excursie
- Onderwerp in bestaande studiegroepen in de Krimpenerwaard

35. Grondslag water

Activiteiten

- Aanschaf van 272 peilbuizen en 68 ellitrack sensoren (vier peilbuizen per meetlocatie voor een betrouwbare meting)
- Werven van deelnemers voor 68 meetlocaties. De meetlocaties zijn in overleg met onder andere HHSK en PPP-Agro bepaald op basis van kennis van het gebied.
- Plaatsen van de peilbuizen op de volgende locaties (zie Figuur 5; 10 meetpunten staan nog niet op de kaart), inmeten van alle locaties met GPS en het handmatig ijken van de peilbuizen:

Figuur 5: Locaties met peilbuizen

- Regelmatige terugkoppeling naar de deelnemers. Maandelijks wordt een grafiek gedeeld met alle deelnemers met daarop het gemiddelde verloop van de grondwaterstand van alle

meetpunten. Zeven deelnemers hebben aangegeven dat zij graag op de hoogte gehouden willen worden van het verloop van de grondwaterstand op het eigen bedrijf. Met hen wordt ook de grafiek van de grondwaterstand op het eigen bedrijf gedeeld.

Resultaten

- Maandelijks terugkoppelingen naar alle deelnemers (maart, april en mei). Eerste individuele terugkoppelingen hebben plaatsgevonden vanaf mei.
- Metingen van één groeiseizoen die verwerkt zijn tot een kaart met daarop de laagste grondwaterstanden (LG3).

Communicatie

- Nieuwsbericht in de nieuwsbrief van Proeftuin Krimpenerwaard over de start van Grondslag water: <https://proeftuinkrimpenerwaard.nl/proeftuin-houdt-grondwater-in-de-peiling/>
- Op 10 april 2021 heeft in het landbouwwakblad Agraaf een artikel gestaan over het regionaal meten van grondwaterstanden bij o.a. Grondslag water. Eén van de deelnemers van Grondslag water is hiervoor geïnterviewd

36. Met minder druk meer lucht aan de bodem

- Vanuit netwerk Draagkracht en Rijschade is er een demo activiteit opgezet. Deze is onder goede belangstelling uitgevoerd in juli 2021.
- Hiermee is dit onderdeel ook afgerond.

37. Duurzame kavelpaden op veengrond

- Deskstudie naar alternatieven is inmiddels gereed.
- Er wordt nu gewerkt aan eindrapportage.

38. Energierijk gewas telen op veengrond

Doel was onderzoek naar mogelijkheden om andere energiegewassen te telen in de bestaande grasmatten. Geen snijmaais en ook geen grondbewerking toepassen. Na combinatie van literatuuronderzoek en praktijkproeven zijn alle gegevens op de rij gezet. Voorlopige Conclusie is dat dit geen perspectief gaat bieden. Beoogde checks bij melkveehouders komen hiermee te vervallen. Beste gewas blijft voor dit gebied gras. Ondertussen wordt gewerkt aan de eindrapportage.

PROEFTUIN KRIMPENERWAARD

De Proeftuin Trots op de Krimpenerwaard is een initiatief van de gemeente Krimpenerwaard, ondersteund door de provincie Zuid-Holland. Uitvoering is in handen van PPP-Agro Advies, het Louis Bolk Instituut en het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC).

Een aantal pilots van de Proeftuin Krimpenerwaard maakt deel uit van de Regio Deal Bodemdaling Groene Hart. Het Groene Hart heeft een veenbodem en daardoor veel last van bodemdaling, zowel in het agrarisch als stedelijk gebied. Binnen de Regio Deal werken 8 regionale overheden, de rijksoverheid, kennisinstellingen, agrarische sector, bewoners en bedrijfsleven samen aan een aanpak voor het omgaan met bodemdaling. Dit gebeurt door 23 innovatieve experimenten uit te voeren. De kennis en oplossingen die in de regio worden verzameld, kunnen ook op andere plaatsen in Nederland en mogelijk internationaal worden toegepast. Meer informatie leest u op www.bodemdalingdebaas.nl.

www.proeftuinkrimpenerwaard.nl